

A közép- és kelet európai EU-tagok egyetemei az ENSZ fenntartható fejlődési célkitűzései tükrében

SZEMLÉR Tamás¹

DOI: [10.29180/978-615-6342-76-8_35](https://doi.org/10.29180/978-615-6342-76-8_35)

Absztrakt

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Fenntartható Fejlődési Céljai (Sustainable Development Goals, SDG) fontos szerepet játszanak a társadalmak tudatosságának növelésében bolygónk fenntarthatóságával kapcsolatban – ez mindenki számára kulcsfontosságú kérdés. Jelen írás célja, hogy bemutassa és értékelje az EU KKE-11 (az Európai Unió 11 közép- és kelet-európai tagországa) egyetemeinek teljesítményét és fejlődését az ENSZ fenntartható fejlesztési céljainak tükrében.

Vizsgálatom során EU KKE-11 egyetemeinek a Times Higher Education (THE) Impact Rankings-ben elért eredményeit elemzem, a jelenleg elérhető 2019-2023 közötti időszakra. Az elemzés eredményei tükrözik a régió felsőoktatási SDG-tudatának még meglehetősen szerény szintjét, de az e tekintetben elért előrelépést (a rangsorban résztvevő egyetemek növekvő száma), valamint az egyes országok közötti különbségeket is. Ezen megállapítások alapján kifejezetten javaslom a felsőoktatási intézmények részvételét e rangsorban, egyrészt az ahhoz szükséges, az SDG-k elérését célzó tevékenység fontos volta okán, másrészt pedig a rangsorban megjelenő intézmények láthatóságának és hírnevének növelése érdekében. Írásom zárásaként a téma további kutatásának, mélyebb elemzésének néhány lehetséges aspektusát mutatom be.

Kulcsszavak: ENSZ SDG-k, Közép- és Kelet-Európa, felsőoktatás

Bevezetés

A fenntartható fejlődés napjainkban széles körben ismert kifejezés, amely tükrözi azt a számos, részben az elmúlt néhány évtizedben akuttá vált kihívást, amellyel az emberiség szembesül. A fenntarthatóságnak a környezeti szempontokon túl számos további aspektusa is van, amelyek ma már az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Fenntartható Fejlődési Céljainak (Sustainable Development Goals, SDG) részét képezik; minden egyénnek és szervezetnek megvan a maga szerepe mindezen szempontok érvényesítésében.

Jelen tanulmány az Európai Unió 11 közép- és kelet-európai tagországának (EU KKE-11) felsőoktatási intézményeinek teljesítményét vizsgálja meg a Times Higher Education (THE) Impact Rankings-ben elérhető, a 2019–2023-as időszakra vonatkozó adatok alapján. A fenntartható fejlődés elméleti és történeti háttérének rövid ismertetése után a módszertan bemutatására kerül sor. Ezt a részt követi az eredmények bemutatása és azok értelmezése, beleértve a jövőorientált záró megjegyzéseket.

Elméleti háttér/szakirodalmi áttekintés

A fenntartható fejlődés az elmúlt fél évszázad során az egyik legtöbbet vitatott multidiszciplináris kérdéskörre vált. A gondolkodás kiindulópontja a legtöbb vonatkozásban az

¹ Budapesti Gazdasági Egyetem, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Közgazdasági és Üzleti Tudományok Tanszék, e-mail: szemler.tamas@uni-bge.hu

ENSZ Emberi Környezeti Konferenciája (Conference on Human Environment) volt Stockholmban 1972-ben, ahol a résztvevők egy olyan cselekvési tervet dolgoztak ki, amely 26 elven és 109 ajánlason alapult; ezen elveket és ajánlásokat a konferencia jelentésében körvonalazták (United Nations, 1973). A „fenntartható fejlődés” fogalmának meghatározása 15 évvel később, a Brundtland-jelentéssel (Brundtland, 1987) jelent meg. A Brundtland-jelentést követő néhány fontos lépés után (az ózonréteget lebontó anyagokról szóló montreali jegyzőkönyv, az éghajlatváltozással foglalkozó kormányközi testület létrehozása, a veszélyes hulladékok országhatárokon átnyúló szállításának és ártalmatlanításának ellenőrzéséről szóló bázeli egyezmény) az 1992-es Rio de Janeiro-i Föld-csúcstalálkozó (Earth Summit) volt az az esemény, amely a fenntarthatóságot nagy tömegek figyelmének középpontjába helyezte. 1995-ben a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Megállapodás (World Trade Organization, 1995) már kifejezetten utalt a fenntartható fejlődés célkitűzésére. A Kiotói Jegyzőkönyv (United Nations Framework Convention on Climate Change, 1997) elfogadása fontos mérföldkő volt. A ratifikáció körül adódó nehézségek (az a tény, hogy a dokumentum csak 2005-ben léphetett hatályba, az Egyesült Államok pedig nem ratifikálta azt) azonban jól érzékeltették a kérdés nehézségét mutatták, a „közös, de differenciált felelősségek és képességek” elvének hangsúlyozása ellenére.

A fenntartható fejlődés kérdésének többdimenziós jellegét mindenki számára világossá tette az ENSZ 2000. évi 8 millenniumi fejlődési céljának (Millennium Development Goals) meghatározása, amelyet a Millenniumi Nyilatkozat (Millennium Declaration) (United Nations, 2000) határoz meg. Annak ellenére, hogy a legtöbb célkitűzést nem sikerült teljesíteni a kitűzött időpontig (2015-ig), a többdimenziós gondolkodás tovább fejlődött, és 2015-ben az ENSZ tagállamai elfogadták a 17 fenntartható fejlesztési célt tartalmazó 2030-as menetrendet (United Nations, 2015), amely azóta a fenntarthatósági elemzések sarokkövét képezi. A felsőoktatásról és a fenntartható fejlődésről szóló legújabb tudományos elemzések közül Owens (2017) a 4. fenntartható fejlesztési célt és az ennek elérését szolgáló egyetemi stratégiák felépítését tárgyalja. Chankseliani – McCowan (2021) ugyanezen cél szerepét tárgyalja, és megemlíti a THE rangsorát. Boeve-de Pauw –Gericke – Olsson – Berglund (2015) és Crespo – Míguez-Álvarez – Arce – Cuevas – Míguez (2017) gyakorlati példákat mutatnak be a felsőoktatásban a fenntartható fejlesztési célok elérése érdekében tett intézkedésekre. Magyarországon Lányi. – Kajner (szerk.) (2019) ad részletes körképet a fenntarthatóságról a felsőoktatásban.

Módszertan

Jelen tanulmány az EU KKE-11 (az Európai Unió 11 közép- és kelet-európai tagországa) egyetemeinek teljesítményét mutatja be a Times Higher Education (THE) Impact Rankings általános (összesített) rangsorának eredményei alapján. A THE Impact Rankings eredményei e tanulmány írásakor öt évre, a 2019-2023-es időszakra vonatkozóan érhetőek el, négy tág területre (research, stewardship, outreach, teaching – kutatás, törődés, bevonás, oktatás) koncentrálnak, és mind a 17 fenntartható fejlesztési célt figyelembe veszik.

Bármely egyetem, amely adatokat szolgáltat a 17. SDG-ről (röviden: partnerségek a célok érdekében), valamint legalább három másik SDG-ről, bekerülhet az általános rangsorba. Az egyetem végső összpontszáma az SDG 17 (a végső pontszámában 22%-os súllyal) és a legjobb (az adott egyetem szempontjából) három pontszáma a másik 16 SDG-ből. (egyenként 26%-os súllyal a végső pontszámában).²

² A THE Impact Rankings módszertanáról további részletek a <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/impact-rankings-2022-methodology> oldalon található (ez a jelen áttekintés forrása is) bekezdés). A legújabb módszertannal kapcsolatos teljes információ a <https://the-ranking.s3.eu-west->

Jelen tanulmányhoz az EU KKE-11 egyetemeinek összesített eredményeit választottam ki és elemeztem a THE Impact Rankings mind az öt kiadásából. Az alkalmazott módszer a leíró statisztikai elemzés, amely alapot adhat további kutatásokhoz (l. jelen tanulmány záró pontját).

Eredmények

A THE Impact Rankings még meglehetősen új; ez tükröződik a résztvevő országok és egyetemek számának évről évre történő növekedésében (lásd 1. táblázat). Az EU KKE-11 egyetemeinek részvételének alakulása összhangban van az általános tendenciával. Ami a 2023-as THE Impact Rankings-t illeti, az EU KKE-11 országának 10 országából 80 egyetem került be.

1. táblázat: *A világ és az EU KKE-11 országai és egyetemei a THE Impact Rankings-ben*

Év	A résztvevő egyetemek száma	A képviselt országok/régiók száma	A résztvevő EU KKE-11 egyetemek száma	A képviselt EU KKE-11 országok száma
2019	467	76	17	7
2020	768	85	33	8
2021	1118	94	47	9
2022	1406	106	61	10
2023	1591	112	80	10

Forrás: *a szerző összeállítása a THE Impact Rankings adatai alapján*

A rangsorban szereplő EU KKE-11 egyetemek országok szerinti megoszlását a 2. táblázat mutatja be. A számok több tényezőt tükröznek: az országméretbeli különbségeket (és az országokban található egyetemek számában nagyjából ennek megfelelő különbségeket), valamint a részvétel lehetőségének felismerése terén jelentkező különbségeket. Természetesen – a világszintű adatokhoz hasonlóan – ezek az egyetemek a régió felsőoktatási intézményeinek továbbra is viszonylag kis (de egyre növekvő) részét képviselik. Minél inkább folytatódik az elkövetkező években a részvétel szélesedésének jelenlegi tendenciája, annál relevánsabbak lesznek a rangsorok, így az azokban való megjelenés, valamint a résztvevő felsőoktatási intézmények pozíciói is.

2. táblázat: *Az EU KKE-11 egyetemeinek ország szerinti megoszlása a THE Impact Rankings-ben*

Év	BG	CR	CZ	EE	HU	LT	LV	PL	RO	SI	SK
2019	1	-	4	-	2	-	2	1	5	-	2
2020	1	-	5	-	6	-	4	5	7	1	4
2021	1	1	7	-	6	-	5	12	10	1	4
2022	2	2	6	-	8	3	5	15	13	2	5
2023	2	3	8	-	11	4	5	23	17	1	6

1.amazonaws.com/IMPACT/IMPACT2023/THE.ImpactRankings.METHODOLOGY.2023_v1.2.pdf érhető el.

címen

Forrás: a szerző összeállítása a THE Impact Rankings adatai alapján

A 3. táblázat bemutatja az EU CEE-11 egyetemeinek pozícióját a THE Impact Rankings eddigi öt kiadásában. A résztvevő intézmények számának világszerte folyamatos növekedése miatt az eredmények nem közvetlenül összehasonlíthatók: pl. egy top 200-as pozíció 2023-ban (1591 egyetem részvételével világszerte) értékesebbnek tekinthető, mint egy top 200-as pozíció 2019-ben (467 egyetem részvételével világszerte). A résztvevő intézmények körének kiszélesedése néhány „romlónak” tűnő pozíciót is magyaráz; a fő kérdés egyelőre – tekintettel a rangsor viszonylag új voltára – a részvétel.

3. táblázat: Az EU KKE-11 egyetemeinek pozíciói és országok szerinti megoszlása a THE Impact Rankings-ben

Helyezés	2019	2020	2021	2022	2023
1-100	2 LV 1, SK 1				
101-200	5 CZ 2, HU 2, RO 1	2 HU 1, LV 1		1 LV 1	1 LV 1
201-300	4 LV 1, PL 1, RO 2	6 CZ 1, HU 1, LV 1, RO 2, SK 1	3 HU 1, LV 2	3 CZ 2, LV 1	4 CZ 2, LV 1, RO 1
301-400	(Kategória: 301+) 6 BG 1, CZ 2, RO 2, SK 1	6 HU 1, LV 1, PL 2, RO 1, SK 1	5 HU 2, LV 1, RO 1, SK 1	6 CR 1, CZ 2, LV 1, RO 2	4 CR 1, CZ 1, HU 1, LV 1
401-600		13 BG 1, CZ 2, HU 2, LV 1, PL 3, RO 3, SI 1	9 CZ 4, HU 1, RO 3, SK 1	6 CR 1, CZ 1, HU 3, RO 1	14 CR 1, CZ 2, HU 3, HU 2, PL 3, RO 3
601-800		(Kategória: 601+) 6 CZ 2, HU 1, RO 1, SK 2	15 BG 1, CZ 1, HU 2, LV 1, PL 3, RO 4, SI 1, SK 2	10 BG 1, HU 2, LV 1, PL 4, RO 1, SK 1	8 BG 2, PL 5, SK 1
801-1000			14 CR 1, CZ 2, LV 1, PL 8, RO 2	15 HU 1, LT 1, LV 1, PL 6, RO 3, SI 2, SK 1	11 HU 1, LT 2, LV 1, PL 4, RO 1, SI 1, SK 1
1001+			1 PL 1	20 BG 1, CZ 1, HU 2, LT 2, PL 5, RO 6, SK 3	38 CR 1, CZ 3, HU 4, LT 2, LV 1, PL 11, RO 12, SK 4

Total	17	33	47	61	80
-------	----	----	----	----	----

Forrás: a szerző összeállítása a THE Impact Rankings adatai alapján

Következtetések és javaslatok

Az EU KKE-11 országai egyetemei általános teljesítményének alapszintű elemzése olyan fontos jellemzőkre mutat rá, amelyek összhangban vannak a THE Impact Rankings-ben megfigyelhető általános tendenciával:

- Évről évre egyre több felsőoktatási intézmény él a részvétel lehetőségével.
- A már felsorolt egyetemek (ritka kivételektől eltekintve) folytatják részvételüket a rangsorban.
- A résztvevő intézmények körének egyre szélesedésével párhuzamosan egyre nehezebb – de az adatok szerint korántsem lehetetlen – a rangsor felső kategóriáiba kerülni.

Természetesen a felsőoktatásban – általánosságban és az EU KKE-11 országaiban is – sokkal több tevékenységre van lehetőség a fenntartható fejlődés terén. A THE Impact Rankings hozzájárulhat ezeknek a lehetőségeknek a kiaknázásához, hiszen a rangsorban való részvétel növelheti az egyetemek láthatóságát, ami számukra kulcsfontosságú a felsőoktatási piacot világszerte jellemző éles versenyben. Természetesen más lehetőségek is vannak egy intézmény fenntartható fejlődés iránti elkötelezettségének kimutatására³, de a rangsorolásból adódó láthatóság az ehhez szükséges viszonylag kis erőfeszítések mellett egyre több egyetem számára teheti vonzóvá a bekerülést.

A THE Impact Rankings rövid története ellenére (de egyúttal a nagy jövőbeli potenciál miatt) az eredmények részletesebb elemzése érdekes kutatási lehetőségeket kínál. A további kutatás során kiemelt figyelmet kell fordítani a következő szempontokra:

- A résztvevő egyetemek teljesítménye az egyes SDG-k terén – melyek a „legnépszerűbb”/legkevésbé „népszerű” SDG-k (amelyek a legtöbb/legkevesebb esetben vannak jelen az intézmények top 3 SDG-jében)?
- Az EU KKE-11 egyetemeinek teljesítménye az egyes SDG-k tekintetében – vannak-e sajátos „KKE-minták”, speciális megközelítések, vagy ezek az intézmények is olyan utakat követnek, amelyek hasonlóak az egyetemek globális megközelítéséhez (a fenntartható fejlődés kérdéskörében)?
- A rangsorban megjelenő intézmények létszámának növekedésével (a távolabbi jövőben várható stabilizálódásával), a ranglistán elfoglalt helyezések mélyebb elemzésével egyre fontosabb kérdés: hogyan tudják a résztvevő egyetemek megőrizni vagy javítani pozíciójukat a rangsorban?

Irodalomjegyzék

Brundtland, G. (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, United Nations General Assembly document A/42/427, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (Letöltés dátuma: 2023. február 26.)

³ Ennek fontos példája az ENSZ Principles for Responsible Management Education (PRME) programja, amely több mint 800 aláíróval rendelkezik a világ minden tájáról. A 2023-as évre 47 felsőoktatási intézményt választottak „PRME bajnoknak”, közülük kettő az EU CEE-11 országaiból (a Budapesti Gazdasági Egyetemet és a szlovéniai IEDC – Bled School of Management-et). A részletekért lásd: <https://www.unprme.org/prme-champions>.

Boeve-de Pauw, J. –Gericke, N. – Olsson, D. – Berglund, T. (2015). The Effectiveness of Education for Sustainable Development, *Sustainability*, 7, pp. 15693-15717, <https://doi.org/10.3390/su71115693> (Letöltés dátuma: 2023. március 18.)

Chankseliani, M. – McCowan, T. (2021). Higher education and the Sustainable Development Goals, 81, pp. 1–8, <https://doi.org/10.1007/s10734-020-00652-w> (Letöltés dátuma: 2023. március 18.)

Crespo B. – Míguez-Álvarez C. – Arce, M. E. – Cuevas M. – Míguez J. L. (2017). The Sustainable Development Goals: An Experience on Higher Education, *Sustainability*, 9(8):1353. <https://doi.org/10.3390/su9081353> (Letöltés dátuma: 2023. március 14.)

Impact Rankings 2019 (2019). The Times Higher Education Impact Rankings, <https://www.timeshighereducation.com/rankings/impact/2019/overall> (Letöltés dátuma: 2023. február 28.)

Impact Rankings 2020 (2020). The Times Higher Education Impact Rankings, <https://www.timeshighereducation.com/rankings/impact/2020/overall> (Letöltés dátuma: 2023. február 28.)

Impact Rankings 2021 (2021). The Times Higher Education Impact Rankings, <https://www.timeshighereducation.com/rankings/impact/2021/overall> (Letöltés dátuma: 2023. február 28.)

Impact Rankings (2022). The Times Higher Education Impact Rankings, <https://www.timeshighereducation.com/impactrankings> (Letöltés dátuma: 2023. február 28.)

Impact Rankings (2023). The Times Higher Education Impact Rankings, <https://www.timeshighereducation.com/impactrankings> (Letöltés dátuma: 2023. július 14.)

Lányi, A. – Kajner, P. (eds.) (2022). A fenntarthatóság témaköre a felsőoktatásban. A Magyar Tudományos Akadémia és az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság az ELTE Humánökológia mesterszak közreműködésével, 2018. 281. november 19-én rendezett tudományos tanácskozásának dokumentumai, UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság, http://real.mtak.hu/78364/1/A_fenntarthatosag_temakore_a_felsooktatásban.pdf (Letöltés dátuma: 2023. március 18.)

Owens, T. L. (2017). Higher education in the sustainable development goals framework, *European Journal of Education*, DOI: <https://www.doi.org/10.1111/ejed.12237> (Letöltés dátuma: 2023. március 18.)

United Nations (1973). Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972, A/CONF.48/14/Rev.1, United Nations, New York, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL7/300/05/IMG/NL730005.pdf?OpenElement> (Letöltés dátuma: 2023. február 26.)

United Nations (2000). United Nations Millennium Declaration, 8 September 2000, General Assembly resolution 55/2, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-millennium-declaration> (Letöltés dátuma: 2023. február 27.)

United Nations (2015). Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development, A/RES/70/1, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement> (Letöltés dátuma: 2023. február 27.)

United Nations Framework Convention on Climate Change (1997): Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, FCCC/CP/1997/L.7/Add.1, <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/docs/cop3/107a01.pdf> (Letöltés dátuma: 2023. február 26.)

World Trade Organization (1995): Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto_e.htm (Letöltés dátuma: 2023. február 26.)